

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Eidgenössisches Justiz- und Polizeidepartement EJPD
Département fédéral de justice et police DFJP
Dipartimento federale di giustizia e polizia DFGP

Staatssekretariat für Migration SEM
Secrétariat d'Etat aux migrations SEM
Segreteria di Stato della migrazione SEM

Dobrodošli u Švajcarsku

Informacije za nove doseljenike

Sadržaj

5

Zemlja sa mnogo lica

Kulturna raznovrsnost na malom prostoru

7

Suživot

Iste šanse i poštovanje

9

Poslednju reč imaju građanke i građani

Federalizam i direktna demokratija

13

Most ka uspehu

Viši status za obrazovanje i rad

17

Snositi zajedničku odgovornost

Socijalna sigurnost i zdravlje

Srdačno dobrodošli u Švajcarsku

Počinjete potpuno novo poglavlje Vašeg života. Verovatno ste ranije već čuli ponešto o Švajcarskoj. Nešto od toga će se možda obestiniti, nešto možda ne. U svakom slučaju, mnoge stvari će Vam biti nove i nepoznate, jer će se razlikovati od onih u vašoj domovini. Budite otvoreni i upoznajte se s novim. Samo ako se suočite sa našom državom i našom kulturom, moći ćete bolje da razumete ljude. Jedan od ključnih načina da se to postigne je mogućnost komunikacije na jednom od naših nacionalnih jezika. Znanje jezika omogućava Vam snalaženje u svakodnevnim životnim situacijama, kao početak školovanja, snalaženje u radnom svetu, stvaranje novih kontakata i sklapanje novih prijateljstava.

Ova brošura će Vam dati prvi pregled o svakodnevnom životu u Švajcarskoj, uključujući obrazovanje, radno mesto, zdravlje kao i naš politički sistem. Svakodnevni život u našem društvu zasnovan je na zajedničkim vrednostima, kao i na pisanim i nepisanim pravilima. Veoma je važno da se s njima upoznate.

Zajednički život sa ljudima iz različitih kultura menja i suživot u Švajcarskoj. Švajcarci i švajcarke kao i svi građani koji žive već neko vreme u Švajcarskoj suočeni su sa mnogim izazovima. Da bi uspešno živeli zajedno, potrebno nam je strpljenje, međusobno poštovanje kao i "volja stranih državljana i otvorenost švajcarskog stanovništva". Tako piše u našem Zakonu o stranim državljanima i integraciji. Želimo da Vam omogućimo dobar početak kako bi Švajcarska postala Vaša nova domovina.

Želimo Vam pri tom puno uspeha!

Karin Keller-Sutter
Član Saveznog veća

Samba Kebbeh
Konduker

"Kada sam sa dvadesetjednom godinom došao u Švajcarsku zbog moje tadašnje ljubavi, a današnje supruge, bio je to veliki kulturni šok. Doduše, švajcarkinje i švajcarci su bili ljubazni, korektni i pouzdani – ali mi je ipak nedostajala izvesna otvorenost. Kada su na moje mnogobrojne prijave na konkurse usledile samo odbijenice, shvatio sam da Švajcarska nije zemlja bajki, i da moram da se borim za svoju sreću. Tada sam jednu celu godinu intenzivno učio nemački jezik u školi. To je značajno poboljšalo moje mogućnosti, a pre svega moje samopouzdanje.

Treba da se zahvalim pre svega mom poslodavcu, budući da je i nakon početnih poteškoća od mene postao

jedan sasvim zadovoljni gambijski švajcarac. On je bio taj koji je verovao u moje sposobnosti i od mene napravio prvog afričkog konduktera u Švajcarskoj.

U Švajcarskoj danas živim vrlo rado, i u međuvremenu osećam to kao obogaćivanje, da sam mešavina dveju kultura i da uzmem iz toga najbolje."

Zemlja sa mnogo lica

Kulturna raznovrsnost na malom prostoru

Doseljenici su oduvek znatno doprinikli blagostanju Švajcarske. Tako su, na primer, jednu od najvažnijih saobraćajnih osovina Švajcarske, tunel Gotthard tunnel, izgradili pre svega italijanski radnici. Dalje, doseljenice i doseljenici su osnovali danas vrlo uspešna velika preduzeća. I danas se švajcarska privreda oslanja na radnu snagu iz ino stranstva.

U Švajcarskoj žive ljudi iz skoro svih zemalja sveta. Svaka četvrta osoba nema švajcarski pasoš. A svaki treći brak je međunacionalni. Švajcarska ima skoro 8,4 milion stanovnika.

Minimalni prostor zahteva uvažavanje i obzir

Putnici se svaki put čude kratkim rastojanjima u Švajcarskoj. Od jednog ugla do drugog nije potrebno ni pet časova. Jedna trećina stanovništva u Švajcarskoj živi u pet velikih gradova Cirihi, Ženevi, Bazelu, Bernu i Lozani i njihovim aglomeratima. Više od polovine zemlje sastoji se od brda. Tamo živi jedva deset posto stanovništva. Dakle, mi zajedno živimo na minimalnom prostoru. Ovo zahteva pre svega toleranciju i obzir.

Svaka regija neguje svoje kulturne osobine

U Švajcarskoj se govore četiri službena državna jezika: nemački, francuski, italijanski i retoromanski. U zavisnosti od toga, u kojem području se zadržavate, srešćete se sa drugim jezikom i naći ćete

na različite načine života. Jezička i kulturna raznovrsnost je osnova Švajcarske. Ona ima dugu tradiciju.

Jezik je važan za uspešnu integraciju

Većina stanovništva živi u nemačkom govornom području Švajcarske. Oko 65 odsto populacije govori švajcarski-nemački. Oko 20 procenata francuski, 8 procenata italijanski. Retoromanski se govori samo u određenim delovima Kantona Graubinden (0,5%). U nemačkom govornom području Švajcarske koristi se nemački književni jezik kao zvanični službeni jezik pre svega u pismenoj formi. U usmenom govoru se koristi pak veliki broj dijalekata. Svakodnevni govor u Bazelu time se razlikuje od onoga u kantonu Cirihi. U Bernu govore drugačije nego u Frajburgu. Ne morate perfektno da govorite dijalekt, ali će Vam biti u svakodnevnicu znatno lakše, ako naučite da razumete dijalekt. Poznavanje jezika predstavlja neophodan uslov, kako biste se dobro saživali u svakodnevnicu kao i u radnom svetu.

Sabri Aliu

Suinicijator susreta očeva

"Moj sused je Švajcarac. On je bio taj, koji nas je uveo u društveni život naselja i brinuo se o tome, da se našim kosovskim običajima priključe i švajcarski običaji. On je to činio jednostavno, lično i bez predrasuda. To mu neću nikada zaboraviti. Pre svega zbog moje petoro dece. Ja sam želeo da im ovde u Švajcarskoj omogućim dobar početak. Naše naselje za mene znači više nego imati samo krov nad glavom. Ovo sigurno ima takođe veze sa tim, da su ljudi, koji ovde stanuju, sve više primećivali da se od svih nas zahteva učešće za jedan zadovoljan suživot i da ovo ima veze pojedinačno sa svakim od nas. Svejedno da li Švajcarac ili stranac, da li star ili mlad: moramo početi da

razgovaramo. Jer samo zajedno se može nešto promeniti. Iz ovoga saznanja je i nastao naš susret očeva, gde se mi očevi srećemo jednom mesečno da razmenimo iskustva i da probleme rešavamo zajednički. To je pojednostavilo našu svakodnevnicu. A najbolje u tome je: od suseda su postali prijatelji."

Iste šanse i poštovanje

Kontakti sa Vašim novim susedima ili saučesništvo u jednoj organizaciji ili jednom društvu u Vašoj opštini predstavlja lično obogaćivanje. Pri tome takođe dobijate informacije koje će biti od pomoći Vama i Vašoj porodici u školi i na radnom mestu ili pri kontaktiranju nadležnih organa vlasti i službi.

Doseljenici doprinose privrednom kao i kulturnom bogatstvu Švajcarske. Da bi zajednički suživot i uspeo, od svih stanovnika naše zemlje se očekuje da mogu da se sporazume, i da se potrudu da budu finansijski samostalni. Za miran suživot je osim toga potrebno da se poštuje švajcarski pravni poredak kao i da se poštuju i ispunjuju osnovne vrednosti ustava. Takođe svi treba da imaju iste šanse da se uključe u društveni život.

Važna osnovna prava u Švajcarskoj

U Švajcarskoj osnovna prava garantuju, da ne smete biti diskriminirani zbog Vašeg porekla, rase, Vašeg pola ili religije ili zbog Vašeg seksualnog opredelenja. Žene i muškarci imaju ista prava i smeju slobodno da izaberu na primer svoju profesiju, i sami određuju svoju bračnu partnerku ili svog bračnog partnera. Takođe svaki čovek ima pravo da slobodno odabere sopstvenu religiju i pogled na svet. Ali isto pravo svako mora dopustiti svome bližnjem. Svaka i svaki može se

braniti od dotične diskriminacije. U konfliktnim situacijama postoje savetovališta, koja će Vam pomoći da pronađete rešenje.

Pored pisanih zakona takođe postoje i nepisana pravila

Često su to male stvari svakodnevnice koje su važne za suživot ljudi. Samo što je upoznavanje ovih pravila svakodnevnice često teško. Na primer: možda u Vašoj kući postoji određen plan koji utvrđuje kada koja porodica može da pere svoju odeću. Toga se morate pridržavati. Ili susedi reaguju, ako se do kasno u noć još vode glasne diskusije na balkonu ili se deca igraju na ulaznom stepeništu. Od Vas se očekuje da se pridržavate takvih pisanih ili nepisanih pravila o suživotu. Informišite se. Raspitajte se na primer o kućnom redu ili kontaktirajte Vaše susede. Uzajamni respekt i otvorene diskusije su već prvi korak ka jednom dobrom susedstvu.

Anna Gruber

Student, član Omladinskog saveta

“Postaviti sebi izvesne ciljeve, ne gubiti ih iz vida, a pri tome ostati veran sebi. Ovo se tiče mene kao i Eve, koja je iz Makedonije u osnovnoj školi došla kod nas u Švajcarsku. Samo što je njoj kao osmogodišnjoj strankinji bilo mnogo teže. Ipak je Eva brzo učila. I mi sa njom. Ona je vežbala pre svega nemački jezik, a mi obzir i strpljenje. Mi smo učile zajedno i jedna od druge. Na tome smo porasle kao ljudi.

U parlamentu mladih se takođe diskutuje o temama o integraciji. Pri tome mi uvek pomalo smeta to, što se reč integracija često svodi na učenje jezika ili, na primer, na nošenje ili nenošenje neke marame na glavi. Ali ipak, integracija znači mnogo više:

za to su potrebni ljudi koji imaju želju da se upuste u jednu novu zemlju i stranu kulturu. A sa druge strane potrebno je društvo koje to dozvoljava. Obostrano razumevanje i tolerancija ne mogu se nikako propisati zakonima.”

Poslednju reč imaju građanke i građani

Federalizam i direktna demokratija

U Švajcarskoj je važno da se što brže upoznate sa životom u Vašem kantonu i u Vašoj opštini. Tamo ćete dobiti prve informacije za sva važnija područja života, kao što su stanovanje, rad i škola. Pre svega ćete tamo naći sagovornike i kontaktna mesta, koja Vam mogu dati odgovor na Vaša pitanja.

Da bi znali, kako je Švajcarska-lokalno organizovana, od škole preko poreza do pojedinih prava i obaveza, Vama su neophodne osnovne informacije o državi i pravu.

26 samostalnih kantona obrazuju Švajcarsku

Švajcarska se sastoji od 26 sastavnih država, takozvanih kantona. Kantoni su ranije bili potpuno nezavisni. Zatim su se pripajali jedan po jedan današnjoj Švajcarskoj i ustupili savezu neke od nadležnosti. Ali u mnogim područjima su kantoni i dalje samostalni. Na primer, oni imaju sopstvene ustave i zakone, koji pak ne smeju biti suprotni saveznom pravu. Takođe imaju i sopstvene parlamente, vlade i sudove.

Velike su razlike od kantona do kantona

Ova samostalnost kantona je važna karakteristika Švajcarske. Ona će Vas stalno pratiti u svakodnevnom životu. Ako se, na primer, porodično selite iz jednog kantona u

drugi, može se dogoditi, da Vaše dete u školi uči delimično drugo gradivo; ili ne plaćate istu visinu poreza, iako je Vaš lični dohodak ostao na istom nivou. Ili troškovi za zdravstveno osiguranje nisu više na istom nivou, iako još uvek možete da koristite iste usluge.

Savez, kantoni i opštine među sobno dele državne dužnosti

Švajcarska je rasčlanjena na tri državna nivoa: Savez, kantoni i opštine. Pri čemu savezna država, kao nadređeni nivo, preuzima samo one dužnosti koje im je izričito preneo savezni ustav. Tu spada odbrana zemlje ili regulacija putnog saobraćaja. Kantoni se brinu na primer o školstvu, policiji, o zdravstvenom sistemu, a kako bi ove zadatke i izvršili, sami povećavaju poreze. Takođe i oko 2200 opština u Švajcarskoj uživaju veliku samostalnost. Na primer su zadužene za kontrolu stanovništva ili preuzimaju određene zadatke u području školstva.

Savezne vlasti

Savezni organi u Švajcarskoj
→ www.admin.ch

Kontaktna mesta za integraciju

Informacije o svakodnevnici i ponudama kurseva u Vašem kantonu
→ www.sem.admin.ch
> Über Uns > Kontakt > Kantonale Behörden > Ansprechstellen für Integration in den Kantonen und Städten

Bruno Moll

Samostalni autor i autor filmova

“U mojim dokumentarnim filmovima često se radi o politici u širem smislu. Biti politički nastrojen za mene ne znači biti upadljiv sa parolama, nego pažljivo promatrati. Susretati se sa predrasudama i otvoriti vrata, a ne zaključati – to je moj interes.

Ne samo kao Švajcarac, nego od čoveka do čoveka dao bih novodoseljenoj osobi sledeći savet: da našu zemlju doživljava sa znatiželjom te da se ne kreće isključivo među zemljacima. Naravno da joj preporučujem, da uči naš jezik kao i da istražuje naš mentalitet. Ja joj želim da vidi ono što spaja, a ne samo ono što razdvaja. Ona treba postavljati pitanja i tražiti razgovor sa stanovništvom. Ona treba da se obavezno penje na naša

brda i da se nedeljama umeša među stanovništvo koje obožava šetnje. Nek kupuje na nedeljnim pijacama i nek čita, gleda i sluša naše medije. Jednostavno rečeno: Nek dušom i telom “stigne” u našu zemlju. Sve to želim naravno takođe i nama domaćima.”

→ **Građani uživaju pravo suodlučivanja o mnogim pitanjima**

Državni oblik Švajcarske je direktna demokratija. Osobe sa pravom glasa ne mogu samo redovno birati zastupnike u parlament na saveznom nivou, na nivou kantona i općine, nego takođe, mogu glasati o raznim pitanjima, poput iznosa poreza i taksu ili rasporeda puteva, kao i o tome da Švajcarska postane član međunarodnih organizacija ili sporazuma sa drugim državama. Građani Švajcarske stariji od 18 godina mogu da biraju i glasaju o stvarima koje se tiču cele države.

Sudelovanje je važno i poželjno

U Švajcarskoj ima mnogo načina da se angažujete. Na primer, možete da budete član saveta roditelja ili da se angažujete u nekom od udruženja u kvartu. Osim toga mogu sve poslovno sposobne osobe upućivati vlastima molbe, predloge i žalbe, ovo može da usledi npr. u obliku peticije (sakupljanje potpisa). U nekoliko kantona i opština nakon dužeg boravka i Vi stiće-te politička prava, kao što su izbori

i pravo glasovanja. Informišite se u Vašoj opštini boravka.

Sve važnije političke snage su zastupljene u vladi

Vlada Švajcarske se sastoji od sedam članova i naziva se Savezno veće (Bundesrat). Savezno veće bira parlament i sastoji se od zastupnica i zastupnika velikih političkih partija. Parlament svake godine bira jednog člana Saveznog veća za predsednicu odnosno predsednika. Parlament se sastoji od dve komore: Nacionalno veće (Nationalrat), koje predstavlja narod, i Kantonalno veće (Ständerat), koje predstavlja kantone. Zajedno obrazuju Ujedinjenu saveznu skupštinu (Vereinigte Bundesversammlung).

Ista prava i obaveze za sve

Švajcarska je pravna država. Ovo znači, ne samo da stanovnici naše zemlje moraju da poštuju zakone, nego je i sama država dužna poštovati postojeće pravo. Sudovi su nezavisni od vlade i od parlamenta. Koja osnovna prava i dužnosti ovde važe i kako je organizovana Švajcarska, napisano je u švajcarskom Saveznom ustavu.

Vasco Belo

Švajcarsko-portugalska porodica

“Mislim da je profesionalno obrazovanje, kao što se praktikuje ovde u Švajcarskoj, primerno. Na ovaj način olakšava mnogim mladima prelaz iz sveta obrazovanja u svet rada. U Portugaliji, mojoj zemlji porekla, obrazovanje se vrši samo u školama, što ima za posledicu da oni koji nemaju srednju školu nemaju gotovo nikakvih mogućnosti biranja.

Nama je vrlo stalo do toga da našoj deci ponudimo dobru budućnost.

Tu spada i to da se angažujemo za školovanje i za obrazovanje i da podržavamo svako dete prema njegovim sposobnostima. Jer ko nema nikakvo obrazovanje, ostaje brzo bez posla – tu ne igra nikakvu ulogu ko odakle dolazi.

U našoj porodici govorimo samo francuski – i mislim da je to šteta. Budući da je moja supruga švajcarkinja i da ne govori portugalski, a ja sam baš porastao u Romandiji, jednostavno to se tako namestilo. Ali u porodici još uvek održavamo naše portugalske praznike i provodimo praznike u Portugaliji, tako da deca na taj način kroz igru uvek imaju mogućnost upoznavanja mog maternjeg jezika.”

Viši status za obrazovanje i rad

U Švajcarskoj se obično posle obaveznog školovanja završi kvalifikovano obrazovanje. Oko devedeset odsto mladih steknu neko stručno ili akademsko obrazovanje. Ovo povećava šanse na tržištu radne snage i fleksibilnost za kasniji poslovni život.

Obrazovanje i rad u Švajcarskoj imaju veliki značaj. Sva deca, omladina ali i odrasli trebaju da se podržavaju prema njihovim sposobnostima.

Podržavanje u razvoju od rođenja

Za decu je govorni razvoj od velike važnosti. Rano podržavanje u razvoju je važan doprinos za jednake šanse. Ima dovoljno mogućnosti da Vaše dete pre škole nauči jezik ove zemlje. Na primer "dečje jaslice" (tu se brinu o deci predškolskog uzrasta od jutra do večeri) i "grupe za igru" (tu se nekoliko časova dnevno brinu o deci predškolskog uzrasta uz zajedničke igre). Ove javne ili privatne organizacije delimično preuzimaju brigu o Vašem detetu sve do polaska u obaveznu školu, ali i kasnije kao dopuna nastavi (npr. ručak, pomoć u rešavanju domaćih zadaća). Posećivanje ovakvih organizacija se isplati. Uglavnom ima obaveznih doprinosa koje roditelji moraju da plaćaju, pri čemu se visina tarife često određuje ovisno o visini primanja roditelja.

Dečji vrtić priprema za školu

Ovisno od kantona, deca po pravilu kreću u vrtić od četiri godine. Pohađanje javnog vrtića je besplatno. Vrtić je dio obaveznog školovanja u gotovo svakom kantonu. U nekoliko kantona u kojima je dobrovoljno, gotovo svako dete ide u vrtić. To vam mi preporučujemo. Kontakt sa drugom decom pomoći će vašem detetu da poboljša svoje jezičke i socijalne veštine. Za jezičke veštine vašeg deteta važno je i da kod kuće i dalje govorite maternji jezik.

Kako funkcioniše škola?

Opština dodeli Vaše dete čim dostigne školski uzrast u jednu od škola u blizini Vašeg mesta stanovanja i pismeno informiše roditelje o mestu i vremenu upisa u školu.

U Švajcarskoj sva deca posećuju obaveznu školu. Javne škole nude besplatno i kvalitetno vrlo dobro osnovno obrazovanje u trajanju od devet godina.

Obvezna škola je podeljena na osnovni (primarni) i viši (sekundarni) nivo

① Informacije i adrese o sistemu školstva u Švajcarskoj

→ www.edk.ch

Political bodies > To the list of EDK members

→ www.educa.ch

Bildungsraum Schweiz > Bildungssystem

① Pomoć pri izboru zanimanja

Savetovanje o zanimanju

→ www.berufsberatung.ch

① Profesionalno obrazovanje

Informacije o stručnom osnovnom obrazovanju

→ www.berufsbildungplus.ch

→ I: osnovni nivo uglavnom traje šest godina uz dodatne dve godine vrtića. Nakon toga slijedi trogodišnji viši (sekundarni) nivo I, gdje se učenici dele u grupe ovisno o nivou učenja. U Švajcarskoj su kantoni uglavnom odgovorni za obrazovanje. Organizacija obrazovanja nije svugde ista. Informišite se na vreme u Vašoj opštini.

Dodatne podsticajne mere

Učenice i učenici sa specijalnim zahtevom za podsticaj dobijaju podršku u okviru obavezne škole. Za decu sa nedovoljnim poznavanjem jezika na kojem se u školi vodi nastava postoje takođe posebne dodatne mere. Izvan škole postoji i mogućnost nastave na maternjem jeziku. Raspitajte se na primer u Vašoj školi ili u organizacijama Vaših govornih udruženja o mogućnostima nastave na "maternjem jeziku i kulturi".

Bez roditelja se ne može

U dečjem vrtiću i u školi redovno se održavaju roditeljske informativne večeri. Od roditelja očekujemo, da koristite mogućnost da razgovaraju sa nastavnicima o svom detetu i njegovim mogućnostima obrazovanja. Ako ne razumete dovoljno dobro lokalni jezik, raspitajte se o interkulturalnom prevodu.

Posle obavezne škole

Za stručnu i socijalnu budućnost Vašeg deteta u Švajcarskoj vrlo jevažan završni ispit na sekundarnom nivou II. Do tamo vode različiti putevi, uglavnom sledeća dva: obrazovanje za određeno zanimanje, takozvano "stručno osnovno obrazovanje" u preduzeću koje obrazuje mlade u praktičnoj obuci, ili pohađanje daljnje škole (npr. srednja škola za usmereno, stručno obrazovanje, gimnazija). Na osnovu svojih želja vezane za posao i sopstvenih sposobnosti, odluku o putu obrazovanja donose učenice i učenici zajedno sa svojim roditeljima i nastavnicima već pred kraj sekundarnog nivoa I (od 8. razreda). Savetovališta za stručno obrazovanje i informacioni centri pomažu Vama i Vašem detetu pri izboru.

U Švajcarskoj stručno obrazovanje igra značajnu ulogu

Oko dve trećine mladih posle obavezne škole u Švajcarskoj pohađaju osnovno stručno obrazovanje. Takva obuka povezuje praktičan rad u preduzeću sa školskim obrazovanjem. Većina stručnih obuka traje između dve i četiri godine. Mladi sa boljim uspehom mogu dodatno da apsolviraju i stručnu maturu. Ona otvara vrata za visoke stručne škole ili sa dopunskim ispitom i za univerzitet.

Mesto za stručno obrazovanje nakon obavezne škole

Mesto za stručno obrazovanje se mora potražiti na vreme, tj. mora da usledi najkasnije jednu godinu pre završetka obavezne škole. Ipak ne uspeju svi mladi da nađu prikladno mesto za stručno obrazovanje. U ovom slučaju oni mogu da posete takozvanu prelaznu ponudu (Brückenangebot/ solution transitoire duale). Pitajte u školi ili u savetovalištu za stručno obrazovanje za prikladne ponude.

Stručno obrazovanje i usavršavanje na tercijalnom nivou

U Švajcarskoj su visoke škole podeljene na univerzitete i na visoke stručne škole (npr. pedagoške, socijalne ili tehničke visoke stručne škole). Uslov za studij ovisno od tipa visoke škole i pravca studiranja, po pravilu je gimnazijska matura ili stručna matura.

Značaj rada

Sposobnost za rad i ekonomska nezavisnost u Švajcarskoj se tradicionalno cene kao važni za integraciju u društvo. Imati posao je – pored finansijskog izdržavanja svakodnevnog života – za mnoge uslov njihovog pozitivnog samouverenja i njihovog socijalnog ugleda.

Stručno usavršavanje je važno i za odrasle. Postoje različite mogućnosti za stručno obrazovanje i usavršavanje. Ova stručna obrazovanja su dobila na značaju. Kursevi za stručno usavršavanje nude pre svega privatne, ali i javne institucije.

15

① **Nastava na maternjem jeziku**

→ www.edk.ch

> Bildungssystem CH > Kantons-umfragen > HSK-Unterricht

① **Inostrane diplome**

Informacije i adrese za priznavanje inostranih diploma

→ www.sbf.admin.ch

> Education > Recognition of foreign qualifications

① **Rad, boravak i porodica**

Državni sekretarijat za migraciju

→ www.sem.admin.ch

> Entry and Residence

Kantonalne vlasti

→ www.sem.admin.ch

> About us > Contact > Cantonal authorities

U Švajcarskoj vlada liberalno radno pravo

Prava i dužnosti poslodavca i zaposlenik definišu se pismenim ugovorom o radu. Njime su regulisane najvažnije tačke, kao što su radno vreme, probni rad, lični dohodak, otkazni rokovi, kao i godišnji odmor. Za neke stručne grane važe opšta pravila (kolektivni ugovor o radu).

U Švajcarskoj se radi u proseku 42 časa nedeljno. U zavisnosti od sektora, radno vreme može biti i do 50 časova (zakonsko maksimalno radno vreme). Lični dohodak koji ste ugovorili sa Vašim poslodavcem je bruto lični dohodak. Od toga se odbijaju obavezni doprinosi za socijalno osiguranje.

U Švajcarskoj ne postoji zakonom propisani minimalni lični dohodak. Ali u mnogim strukama važe minimalne nadoknade, koje su usaglasili savezi poslodavaca sa sindikatima u kolektivnim ugovorima o radu.

Priznavanje diploma

Poslodavci u Švajcarskoj pridaju veliki značaj zvanično priznatim kvalifikacijama, tj. diplomama i radnim svedočanstvima. Kako bi se utvrdilo kojem švajcarskom obrazovanju odgovara u inostranstvu stečeno obrazovanje ili radno iskustvo, za to postoje različita kontaktna mesta. Oni će Vas in-

formisati o koracima koje možete preduzeti.

Rad na crno šteti svima

Ko radi a ne izdvaja za socijalno osiguranje i ne plaća porez, obavlja rad na crno. Rad na crno je kažnjiv kako za poslodavca tako i za zaposlenika i ne isplati se. Rad na crno ugrožava Vašu ličnu zaštitu osiguranja kao i doprinosa za druge.

Koje dozvole su Vam potrebne za rad i za boravak?

Ako ste doputovali u Švajcarsku kao državljanin/ državljanica jedne od zemalja Evropske unije (EU) ili Evropske slobodne trgovinske zone (EFTA), onda se sporazum o slobodnom kretanju osoba odnosi na Vas. Ako ste doputovali iz neke druge države ili živite ovde kao privremeno prihvaćeni strani državljanin ili kao priznata izbeglica, priznate su odredbe Zakona o stranim državljanima i integraciji (AIG/LEI) ili Zakona o azilu (AsylG/LAsi). Državni sekretarijat za migracije SEM informisaće Vas o opštim odredbama koje se odnose na pristup švajcarskom tržištu rada, prebivalište ili spajanje porodice. Kantoni su odgovorni za izdavanje dozvola. Molimo da se obratite nadležnom kantonalnom organu, obično kancelariji za imigraciju, u vezi tačnih formalnosti za različite vrste dozvola.

Yasar Turgut
Lekar opšte prakse

“Ja pratim pacijentkinje i pacijente često dugi niz godina. Ovo mi daje mogućnost da mogu bolje proceniti opisane tegobe nego kod nekog koga vidim samo jednom i čije su mi životne okolnosti i anamneza nepoznati. Jer je zapravo tako, da u nekoj bolesti nema udeo samo telo, nego čovek u celini. Tu mnogo može da pomogne lični razgovor ili odnos potpunog razumevanja lekar-pacijent. Upravo kod strankinja i stranaca, koji dolaze kod mene u ordinaciju, kulturološke razlike nisu za potcenjivanje i treba ih sagledati s punim značajem. Pri tome mi pomažu moji turski koreni, ne samo da razumem njihove probleme, nego mogu i da ih shvatim. Za mnoge nije jednostavno

da se snađu u švajcarskom sistemu zdravstva. Tada se zahteva od mene da posređujem između specijalista, lečilišta i pacijenata i da ih individualno pratim za vreme lečenja.”

Socijalna sigurnost i zdravlje

Svako može da se zatekne u nuždi. Mreža socijalnog osiguranja se bazira na solidarnosti. Zato svako daje svoj doprinos: zdravi za bolesne, mladi za stare, bogati za siromašne ili samci za familije.

17

① **Socijalna sigurnost**
u Švajcarskoj
→ www.bsv.admin.ch
> sozialpolitische Themen

① **Bolest**
Informacije o zdravstvenom osiguranju
→ www.foph.admin.ch
> Insurance > Health Insurance

① **Nezaposlenost**
Šta raditi?
→ www.jobarea.ch

① **Nasilje**
Stručne službe protiv nasilja
→ www.ebg.admin.ch
> Themen > Gewalt > Beratungsstellen für Opfer

Švajcarska ima dobro izgrađen socijalni sistem. Brine se o tome, da ljudi u dugoročno teškim situacijama ne moraju da pate od materijalne neimaštine.

Solidarnost sa jedne strane i lična odgovornost sa druge strane

Svaka osoba preuzima sopstvenu odgovornost za sebe, prema svojim snagama za savladavane zadataka u državi i društvu. To definiše švajcarski Savezni ustav. U situacijama gde ovo ne uspe, brine se savezna država, kantoni i opštine za svaku potrebnu zaštitu, primera radi od materijalnih posledica starosti, invalidnosti ili bolesti, nesreće i nezaposlenosti. Da bi se ovi doprinosi mogli i vratiti, važno je da svi plaćaju socijalne doprinose kao i poreze i da učine sve šta je u njihovoj moći, kako bi mogli da podmiruju sopstvene troškove života.

U Švajcarskoj je obavezno zdravstveno osiguranje

Ko živi u Švajcarskoj mora da zaključi zdravstveno osiguranje.

Najkasnije tri meseca nakon doseljenja u Švajcarsku morate prijaviti Vas i Vašu porodicu kod jednog od zdravstvenih osiguranja. Osnovno osiguranje, koje je obavezno za sve odrasle i decu u Švajcarskoj, pokriva troškove lečenja kod lekara i u određenim lečilištima kao i za većinu od lekara prepisanih lekova. Za zdravstveno osiguranje Vi plaćate određeni mesečni iznos. Visina ovoga iznosa zavisi od toga gde živite, da li želite deo troškova svaki put da snosite sami i da li želite da osigurate dodatne usluge. Stomatološki tretmani, na primer, su takve dodatne usluge koje nisu pokrivene osnovnim osiguranjem i moraju posebno da se plate.

I na radnom mestu ste osigurani protiv nesreće

Ko radi osam časova nedeljno i više, biće osiguran protiv nesreće od strane poslodavca. Ovo osiguranje snosi troškove nadoknade zarade u slučaju nesreće. Ko je zaposlen manje od osam časova ili je samostalno zaposlen, mora sam da se pobrine o osiguranju protiv nesreće.

→ **Izaberite kućnog lekara u kojeg imate poverenja**

Većina ljudi u Švajcarskoj ima jednog kućnog lekara, kod koga redovno odlaze u slučaju bolesti ili nesreće. Ista ili isti će je, u zavisnosti od bolesti ili nesreće, uputiti specijalisti ili u bolnicu. Direktno u bolnicu se javite samo u hitnim slučajevima.

Svaki čovek ima pravo na telefonski i duševni integritet

U Švajcarskoj je svaki oblik primene sile zabranjen i kažnjiv. Tu spada i nasilje u domaćinstvu, obrezivanje devojčica ili prisilna udaja. Ako se nalazite u nevolji, potražite pomoć kod nadležne stručne službe.

Pomoć u starosti, za udovce ili decu pokojnika i u slučaju invalidnosti

Osobe starije od 18 godina moraju se u Švajcarskoj obavezno osigurati u Zavodu za starosno osiguranje i porodične penzije (Alters- und Hinterlassenenvorsorge AHV) kao i kod invalidskog osiguranja (Invalidenversicherung IV), a za to moraju da uplaćuju doprinose. AHV plaća starosnu penziju ženama od 64. godina i muškarcima od 65. godine. Posle smrti člana porodice

takođe isplaćuje porodičnu penziju. Cilj IV je da potpomaže lica sa invaliditetom. Pri tome pomaže da mogu da zadrže svoje radno mesto ili da pronađu novo. Ako ne uspe ni jedno od ova dva, IV takođe plaća penziju. Penzije od AHV i IV su otprilike tolike da pokriju izdatke za najvažnije egzistencijske potrebe. Ako to nije slučaj, može se podneti zahtev za dodatnu pomoć.

Dodatni izdaci, koji su viši od egzistencijskog minimuma, pokrivaju se preko penzije iz penzijskog fonda. Osiguranje kod penziona kase je obavezno za zaposlenika koji ima siguran dohodak (oko 20000 franaka godišnje). Samostalno zaposleni mogu za sebe dobrovoljno da uplaćuju doprinose kod penzijskog osiguranja. Ko i pored toga želi da štedi za ugodan život u starosti, novac može uložiti u takozvanom trećem stubu kod osiguranja ili kod banke i u tom slučaju uživa određene poreske olakšice.

Šta raditi u slučaju nezaposlenosti?

Ako tražite posao ili ste izgubili radno mesto, prijavite se regionalnom centru za zapošljavanje

(Arbeitsvermittlungszentrum RAV) u Vašem kantonu. Oni će Vas savetovati pri traženju novog radnog mesta. Nadoknadu za nezaposlene dobićete samo ako ste u poslednje dve godine radili najmanje 12 meseci ili dokažete razlog za oslobađanje od obaveze doprinosa. Svi nesamostalno zaposleni u Švajcarskoj su obavezni da budu osigurani od slučaja nezaposlenosti.

Dodatna podrška za porodice

Svaka zaposlena žena ima pravo na 14-nedeljni porodiljsko odsustvo kao i na porodiljsku nadoknadu u tom vremenu od 80% poslednjeg ličnog dohotka ili prihoda. Zapoleni sa decom u osnovi i nezavisno od primanja ostvaruju pravo na porodični dodatak. Na to imaju pravo i nezaposleni sa skromnim primanjem.

Cilj jeste da se svakome omogući dostojan život

U slučajevima, u kojima dohodak nije dovoljan za život, a ni jedno socijalno osiguranje ne može više da pomogne, uskače socijalna pomoć. Socijalna pomoć je stvar kantona i sledi po pravilu preko opštine stanovanja. Ona se finansira preko poreza.

